

Поклонська Ольга Ігорівна,
здобувач кафедри конституційного права
України, Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: olha.poklonskaya@gmail.com
ORCID 0000-0002-1860-5396

doi: 10.21564/2414–990x.139.112080
УДК 342.732:070.13

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено існуючу систему гарантій діяльності журналістів в Україні. Виділено організаційно-правові та нормативно-правові групи гарантій журналістської діяльності. Проаналізовано сучасний стан дотримання гарантій журналістської діяльності в Україні.

Ключові слова: журналіст; журналістська діяльність; гарантії журналістської діяльності; професійна діяльність журналістів; ЗМІ.

Поклонская О. И., соискатель кафедры конституционного права Украины, Национальный университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: olha.poklonskaya@gmail.com ; ORCID 0000-0002-1860-5396

Правовые гарантии журналистской деятельности

Исследуется существующая система гарантий деятельности журналистов в Украине. Выделяются организационно-правовые и нормативно-правовые группы гарантий журналистской деятельности. Анализируется современное состояние соблюдения гарантий журналистской деятельности в Украине.

Ключевые слова: журналист; журналистская деятельность; гарантии журналистской деятельности; профессиональная деятельность журналистов; СМИ.

Постановка проблеми. Свобода масової інформації нерозривно пов'язана з низкою політичних прав, зокрема правом на участь у виборах, на проведення мітингів тощо. Вона сприяє пошуку ефективних шляхів реалізації національної політики, формує стабільні умови для створення і зміцнення демократії та правової держави, є наріжним каменем основ журналістики в сучасному суспільстві. Свободу масової інформації перш за все слід сприймати як засіб забезпечення свободи слова й інших прав громадян. Лише той факт, що подібні норми увійшли до конституційного права нашої держави, свідчить про фундаментальність цих прав і свобод: вони мають вищу, порівняно з іншим законодавством, юридичну силу [1, с. 48].

Однак механізм реалізації закріплених у законодавстві гарантій журналістської діяльності є недостатньо регламентованим і потребує подальшого дослідження.

Саме тому *метою* статті є аналіз стану реалізації правових гарантій журналістської діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Гарантії реалізації основних прав і свобод людини і громадянина – це умови, прийоми, способи і засоби, за допомогою яких забезпечується реалізація прав і свобод [2, с. 123]. П. М. Рабінович (P.M. Rabinovych) і М. І. Хавронюк (M.I. Khavroniuk) визначають гарантії прав і свобод людини і громадянина як умови та засоби, принципи та норми, які забезпечують здійснення, охорону і захист зазначених прав; вони є запорукою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які покладаються на них з метою реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина [3, с. 246]. Підтримуємо Т. М. Слінько (T.M. Slinko) у тому, що гарантії – це система або сукупність засобів та способів, правових норм, які забезпечують реалізацію прав і свобод [4, с. 143].

Так, П. О. Недбайло (P.O. Nedbailo) юридичними гарантіями вважає передбачені законом засоби, які безпосередньо забезпечують правомірну поведінку суб'єктів суспільних відносин [5, с. 49]. А. В. Міцкевич (A.V. Mitskevych) юридичними гарантіями прав громадян називає порядок діяльності державних органів і установ, громадських організацій, що спрямована на попередження і припинення посягань на права громадян, на відновлення цих прав і притягнення винних за їх порушення до відповідальності [6, с. 33]. М. В. Вітрук (M.V. Vitruk) свого часу визначав правові гарантії як сукупність умов і засобів, що забезпечують фактичну реалізацію і повну охорону прав і свобод усіх трудящих і кожної людини [7, с. 29]. В. С. Нерсисянц (V.S. Nersesiants) розглядає юридичні гарантії як систему взаємопов'язаних форм і засобів (нормативних, інституційних і процесуальних), що забезпечують належне визнання, захист і реалізацію певних прав, відповідних обов'язків [8, с. 60].

Але В. В. Середюк (V.V. Serediuk), розглядаючи гарантії свободи масової інформації стверджує, що система правових норм і принципів, організаційних засобів і способів, умов та вимог, за допомогою яких забезпечується право на пошук, збирання, одержання, передачу, створення та поширення інформації засобами масової інформації [9, с. 15].

Загалом можна виділити дві групи гарантій журналістської діяльності:

- організаційно-правові гарантії, що їх забезпечують органи загальної компетенції і органи спеціальної компетенції;
- нормативно-правові гарантії – сукупність правових норм, які гарантують реалізацію й охорону комплексу прав журналіста.

До органів загальної компетенції належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування. Органи спеціальної компетенції – Комітет Верховної Ради України з питань

свободи слова та інформації, Державний Комітет телебачення і радіомовлення, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, суди загальної юрисдикції, громадські та міжнародні організації, діяльність яких спрямована на забезпечення свободи масової інформації та охорони прав журналістів. Функції зазначених органів у тій чи іншій мірі спрямовані на забезпечення дотримання прав та свобод діяльності журналістів.

Варто зосередитися більш детально на системі нормативно-правових гарантій журналістської діяльності. Сучасне інформаційне законодавство в Україні сформоване на основі Конституції України та міжнародно-правових актів. У ньому розвиваються базові гарантії журналістської діяльності, що сприяє подальшому розвитку вільного демократичного інформаційного простору держави [10].

Слушно зазначають учені, що характерною особливістю реалізації юридичних гарантій інформаційних прав є широка участь у цьому процесі журналістів, які виконують посередницькі і соціальні функції донесення важливих фактів і відомостей до населення [11]. Скарги про порушення гарантій свободи вираження думки і поширення інформації журналістами є частим предметом розгляду Європейського суду з прав людини. Прикладом цього може бути справа «Швейцарське товариство радіомовлення і телебачення ШТРТ проти Швейцарії» [12]. Обставини справи такі: у серпні 2004 р. позивач – Товариство радіомовлення і телебачення – звернувся за дозволом провести кінозйомку ув'язненої, яка відбувала покарання за вбивство, з метою показу інтерв'ю у програмі, присвяченій судовому процесу іншої людини, яка обвинувачувалася у тій же судовій справі. Ув'язнена, вирок щодо якої викликав великий суспільний інтерес, погодилася надати інтерв'ю. Але позивачу відмовили у кінозйомці на підставі того, що у в'язниці необхідно зберігати спокій, порядок і безпеку, а також рівність у ставленні до ув'язнених. Товариство радіомовлення і телебачення подало декілька апеляційних скарг на це рішення, але у задоволенні позову йому було відмовлено. Правовою основою стала ст. 10 Європейської конвенції з прав людини: відмова заявнику у дозволі провести кінозйомку у в'язниці для підготовки телепередачі, зокрема, взяти інтерв'ю в одній з ув'язнених, була втручанням у свободу вираження думки. Метою цього втручання, яке було передбачене законом, був захист порядку і прав інших осіб. Але оскільки мова йшла про висловлювання думки у межах телепередачі, яка присвячена сюжету, що викликає значний суспільний інтерес, то свобода влади при визначенні відповідності прийнятого рішення щодо зйомки соціальній потребі була обмежена. Національна влада не змогла переконливо довести, що повна заборона на кінозйомку у в'язниці відповідала меті забезпечення порядку і гарантування безпеки. Отже, національна влада порушила право на свободу вираження думки.

Конституція України гарантує громадянам дотримання прав і свобод, зокрема і свободи усіх засобів масової комунікації. Конституція України (ст. 34) гарантує право кожного на інформацію, свободу думки і слова, вільне висловлювання своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати

вати і поширювати інформацію усно, письмово або в іншій формі на свій вибір [13]. Ці положення є основою гарантій прав журналістської діяльності, які надає держава. З реалізацією права на свободу думки і слова в Україні пов'язано становлення інформаційного суспільства. Конституція гарантує усім громадянам України, юридичним особам і державним органам право на інформацію, що означає можливість вільного одержання, використання, поширення та збереження відомостей, необхідних їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, виконання завдань і здійснення функцій.

Окрім ст. 34 Конституції України, до конституційних гарантій свободи слова, які безпосередньо стосуються журналістської діяльності, належать і такі: ідеологічний плюралізм і заборона цензури (ст. 15); обмеження конфіденційної інформації про особу (ч. 2 ст. 32); право на ознайомлення з відомостями про себе в органах державної влади, в органах місцевого самоврядування, установах і організаціях (ч. 3 ст. 32); право вільного доступу і поширення інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів, предметів побуту (ч. 2 ст. 50) [14].

Проголошене ст. 15 Основного Закону України положення, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичного та ідеологічного плюралізму є одним із основоположних принципів життєдіяльності українського суспільства, який безперечно визнає верховенство демократії, права і свободи людини та громадянина. Відповідно, дотримання принципів політичного та ідеологічного плюралізму в суспільстві є важливою гарантією свободи думки і свободи слова. Свобода слова та інформації гарантує створення в суспільстві клімату ідеологічного плюралізму та конкуренції інформаційних джерел. Ідеологічний плюралізм є закономірним наслідком таких конституційних прав і свобод людини та громадянина, як свобода думки і слова, свобода віросповідання тощо [15, с. 5].

У ч. 2 і ч. 3 ст. 32 Конституції України визначено, що не допускається збирання, зберігання, використання і поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту і прав людини. Кожен громадянин має право на ознайомлення в органах державної влади, місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною чи захищеною законом таємницею [13]. Обіг інформації у соціумі тісно пов'язаний з особистим життям кожної людини, а право на особисте життя включає забезпечення його недоторканності і таємниці особистого життя.

Особливе значення має інформація про стан довкілля і якість харчових продуктів. У ч. 2 ст. 50 Конституції України гарантується, по-перше, право вільного доступу громадян до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, по-друге – право на поширення відповідної інформації. Джерелом такої інформації є документи й інші носії інформації, а також повідомлення засобів масової інформації. Вільний доступ до цих джерел означає можливість ознайомлення з ними громадян без спеціального дозволу, оскільки ця інформація за Конституцією України не може бути віднесена до секретної.

Конституція України, гарантуючи свободу масової інформації, трактує її як можливість людини за допомогою спеціальних технічних засобів поширювати свої думки серед такої кількості людей, яка б відповідала її потребі брати участь у суспільному діалозі і впливати через реалізацію своєї свободи на політику та прийняття важливих для суспільства рішень, а також можливість людини безперешкодно шукати, одержувати, створювати і поширювати інформацію. А. Г. Ріхтер (А.Н. Rikhter) зазначає, що категорія «свобода масової інформації» містить елементи інших свобод: свободи друку, думки, слова, права на інформацію, свободи творчості і свободи совісті [1, с. 19].

З-поміж законів, спрямованих на забезпечення гарантій професійної діяльності журналістів, основним є Закон України «Про інформацію» [18]. Цей закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією основних гарантій прав на одержання об'єктивної інформації і законних інтересів громадян, пов'язаних з реалізацією основних громадянських свобод – свободи думки, слова, інформації. У ст. 25 Закону визначено гарантії діяльності журналістів:

1. Під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом.

2. Журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством.

3. Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.

4. Після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом.

5. Журналіст має право поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом).

6. Журналіст засобу масової інформації має право відмовитися від авторства (підпису) на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням.

7. Права та обов'язки журналіста, працівника засобу масової інформації, визначені цим Законом, поширюються на зарубіжних журналістів, працівників зарубіжних засобів масової інформації, які працюють в Україні [16].

Варто більш докладно розглянути і проаналізувати кожен пункт встановлених законодавцем гарантій журналістської діяльності.

Під час професійної діяльності журналістам гарантується можливість відеофіксації дій посадових осіб у процесі виконання ними своїх службових обов'язків. Посадовцю, який здійснює функції держави або органів місцевого

самоврядування, не лише гарантується його захист, а на нього покладаються додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів – суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення відповідної інформації для формування довіри до влади та підтримки її авторитету у суспільстві [17].

Держава гарантує журналістам право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які проводять ці суб'єкти, з метою оприлюднення відкритої інформації, одержання якої гарантовано громадянам України для реалізації своїх законних інтересів, а також для одержання інформації про діяльність державних органів, організацій, об'єднань громадян та їх посадових осіб через засоби масової інформації [18].

Для полегшення доступу журналіста до інформації про діяльність органів державної влади (управління) або органів місцевого самоврядування українське законодавство передбачає інститут акредитації [19, с. 69]. Спочатку поняття «акредитація» використовувалася у міжнародному праві й означало процедуру призначення і прийняття (визнання) представника країни (організації) в іноземній державі чи в міжнародній організації, а також процедуру рекомендації (визнання повноважень) журналістів у міжнародних організаціях. У подальшому цей термін став використовуватися у більш широкому значенні – як процедура визнання повноважень журналістів не тільки у міжнародних організаціях, а і у будь-яких державних органах, організаціях, установах, громадських об'єднаннях [20]. Після прийняття нової редакції Закону України «Про інформацію» питання акредитації журналістів регламентуються саме цим Законом.

Акредитація – це механізм створення сприятливих умов, а не обмеження чи контролю задля отриманням журналістами необхідної інформації. На думку вчених і журналістів, практику акредитації слід вітати, тим більше, що після змін у законодавстві акредитація журналістів почала сприяти кращій організації забезпечення суспільства інформацією про діяльність державних органів через ЗМІ. Насамперед вона впорядковує доступ журналістів до тих чи інших подій, на засідання органів влади, особливо, якщо зацікавленість ЗМІ перевищує фізичну можливість її задовольнити [1, с. 48].

Слід визнати, що важливою й унікальною гарантією забезпечення журналістської діяльності є можливість не розкривати джерело інформації або відомості, які дозволяють встановити джерела інформації. Українське законодавство приділяє багато уваги захисту джерел інформації журналістів. Так, у ст. 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» журналісту надається право «на збереження таємниці авторства та джерел інформації, за винятком, коли ці таємниці обнародуються на вимогу суду». Стаття 59 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» зобов'язує телерадіоорганізації «зберігати у таємниці, на підставі документального підтвердження, відомості про особу, яка передала інформацію або інші матеріали за умови нерозголошення її імені» [21].

Слід зазначити, що принцип захисту журналістських джерел інформації почав врегульовуватися на законодавчому рівні не так давно. У США подібний закон уперше було прийнято у 1896 р. Загострене почуття професіоналізму журналістів призводило до того, що вони готові були відбувати строк у в'язниці, але не видавати своє джерело інформації. У Європі право на захист журналістських джерел інформації закріплено у декількох документах, зокрема, у Рекомендації Ради Європи № К (2000) 7 «Про право журналістів не розкривати свої джерела інформації», Резолюції про свободи журналістів і права людини, ухваленої на 4-й Європейській конференції міністрів з питань політики у сфері ЗМІ (Прага, 7–8 грудня 1994 р.) та Резолюції Європейського парламенту про конфіденційність журналістських джерел інформації від 18 січня 1994 р.

Характерним прикладом позиції Європейського суду з прав людини щодо захисту журналістських джерел інформації є справа «Гудвін проти Великобританії» 1996 р. Саме у цій справі суд уперше встановив, що ст. 10 Європейської конвенції з прав людини захищає право журналістів зберігати таємницю їх джерел. Гудвін – журналіст журналу «Інджинір». Його джерело, працівник компанії з розробок комп'ютерних програм «Текро», повідомив про складне фінансове становище компанії. Журналіст, готуючи публікацію, звернувся до керівництва компанії з метою перевірки достовірності відомостей. Як виявилось, інформація була конфіденційною і містилася в секретному пакеті документів, одна копія якого зникла. Після того, як керівництво компанії «Текро» дізналося про втрату інформації, почалося судове переслідування журналіста і видавництва. «Текро» звернулася до суду з проханням зобов'язати Гудвіна розкрити джерело своєї інформації. Однак Гудвін відмовився це робити навіть на вимогу суду, за що суд притягнув журналіста до відповідальності за неповагу до суду і наклав на нього штраф у розмірі 5 000 фунтів стерлінгів. Гудвін захистив своє право у Європейському суді з прав людини, який виявив, що вимога суду повідомити про своє джерело інформації, а також штраф, накладений за відмову це зробити, порушили права журналіста на свободу вираження думки. Суд звернув увагу на важливе значення, яке має захист джерел інформації журналістів для свободи преси. Суд дійшов висновку, що вимога до журналіста повідомити про джерело інформації може мати у подальшому «охолоджуючий ефект» і призвести до того, що потенційні джерела будуть боятися надавати інформацію журналістам через страх покарання. Саме на цій підставі суд вирішив: вимога суду розкрити журналістське джерело інформації є порушенням права на свободу слова [22].

Однак на думку М. О. Федотова (М. О. Fedotov) та А. Г. Ріхтера (А.Н. Rikhter), на практиці таємниця джерела інформації поки що не має належного захисту. Правоохоронні органи постійно викликають журналістів на бесіду або на допит з приводу публікацій. Такі дії правоохоронних органів, на наш погляд, є абсолютно неприпустимими, оскільки штучно створюється колізія (чого не повинно бути) між громадянським і професійним обов'язком журналіста.

Правовий статус журналіста дозволяє йому (за завданням редакції або з власної ініціативи задля реалізації професійних обов'язків) перебувати у зоні стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масового безладу, на мітингах і демонстраціях, на територіях, де оголошено надзвичайний стан. Журналісти, які знаходяться у зоні воєнного конфлікту, не отримують акредитацію у збройних силах, а мають статус цивільної особи. З січня 2015 р. в Україні введено новий порядок акредитації для журналістів, які працюють у зоні АТО. Для того, щоб потрапити у зону антитерористичної операції, представники українських ЗМІ повинні отримати прес-карту Міністерства оборони України і акредитуватися у прес-центрі АТО, що розташований у Краматорську. Незалежна медіа-профспілка і Національний союз журналістів вважають, що прийнятий Службою безпеки України «Порядок акредитації представників масової інформації при оперативному штабі з управління контртерористичною операцією в Донецькій і Луганській областях», а також прийнятий Міністерством оборони України «Порядок оформлення та використання прес-карт представниками ЗМІ щодо висвітлення діяльності Збройних Сил України в зоні АТО» не відповідають закону й фактично надають право державним організаціям втручатися в редакційну політику ЗМІ, а отже, погіршують стан свободи слова у державі. Автори заяви звернули увагу на ч. 4 ст. 25 Закону України «Про інформацію», яка гарантує право журналіста «після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність... збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом». Водночас у профспілці зазначили, що «жоден закон не передбачає обмежень відносно перебування журналістів у зоні АТО і воєнних дій. Жоден закон не передбачає для працівників ЗМІ обов'язок, як це викладено в документах СБУ і Міністерства оборони України, погоджувати з прес-центром АТО порядок виконання завдання редакції на даному об'єкті (або порядок пересування у зазначеному районі), а також погоджувати склад знімальної групи, яка його супроводжує».

Гарантії поширювати підготовлені журналістами матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом), а також відмовлятися від авторства (підпису) на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням, належать, як правило, до гарантій внутрішньоредакційних прав журналістів і гарантують журналісту професійну самореалізацію та професійну свободу.

Відповідно до п. 2 ст. 24 Закону України «Про інформацію» забороняється втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, накладання заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єктів владних повноважень, крім випадків, встановлених законом. У п. 3 тієї ж статті зазначається, що умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику тягне за собою відповідальність згідно із законами України [23].

Службова діяльність журналіста не може бути підставою для його арешту, затримання, а також вилучення зібраних, опрацьованих, підготованих ним матеріалів і технічних засобів, якими він користується у своїй роботі. Відповідно до Цивільного кодексу України, у разі відшкодування журналістом і засобом масової інформації завданої ними моральної (немайнової) шкоди вони несуть солідарну відповідальність з урахуванням міри вини кожного. У разі розгляду судом справи про відшкодування завданої моральної (немайнової) шкоди журналістом політичній партії, виборчому блоку, посадовим особам суд має право призначити компенсацію лише за наявності умислу журналіста. Суд враховує наслідки використання відповідачем можливостей позасудового, зокрема досудового спростування неправдивих відомостей, захисту його честі й гідності, ділової репутації і врегулювання спору у цілому. З урахуванням зазначених обставин суд має право відмовити у відшкодуванні моральної шкоди. Умислом журналіста є таке його ставлення до поширюваної інформації, коли журналіст усвідомлював недостовірність інформації і передбачав її суспільно небезпечні наслідки. Журналіст звільняється від відповідальності за поширення інформації, яка не відповідає дійсності, якщо суд встановив, що журналіст сумлінно виконував свої обов'язки і перевіряв достовірність інформації.

У статті 171 Кримінального кодексу України за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів передбачено покарання у вигляді штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шести місяців чи обмеження свободи на строк до трьох років. Переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, критику, що здійснюється посадовою особою або групою осіб за попередньою змовою карається штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням свободи на строк до п'яти років чи позбавленням права обіймати певні посади на строк до трьох років [24]. Запровадження кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності журналістів обумовлене необхідністю подальшого розвитку свободи слова відповідно до норм Конституції України.

Сьогодні законодавство передбачає досить суворі санкції за посягання на життя і здоров'я журналіста, стверджує О. М. Романюк (О.М. Romaniuk). Згідно зі ст. 17 Закону України «Про державну підтримку ЗМІ і соціальний захист журналістів» відповідальність за вчинення злочину проти журналіста під час виконання ним професійних обов'язків чи перешкоджання його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за вчинення таких же дій проти працівника правоохоронних органів. У тих ситуаціях, коли існує підозра, що напад на журналіста пов'язаний з його професійною діяльністю, має відкриватися кримінальне провадження за ст. 345 КК України, а не за ст. 296 КК України (хуліганство), як часто трапляється. У ст. 345 КК України передбачено більш суворе покарання за погрози вбивством, насиллям, заподіяння тілесних ушкоджень у зв'язку з професійною діяльністю журналіста, і це може стати істотним стримуючим фактором для злочинців [25, с. 82].

14 травня 2015 р. Верховна Рада України прийняла закон, який посилює відповідальність за злочини, вчинені проти журналістів і їх близьких родичів, а у Кримінальний кодекс України внесено нові статті: 345-1 (погроза або насильство щодо журналіста), 347-1 (умисне знищення або пошкодження майна журналіста), 348-1 (посягання на життя журналіста), 349-1 (захоплення журналіста як заручника) [24].

Однак, незважаючи на значну увагу законодавців до питань гарантій прав журналістів, в Україні великою проблемою залишається безпека журналістів і безкарність злочинів проти представників преси.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що в Україні створена і діє система правових гарантій журналістської діяльності, що втілені в Конституції України й інших законодавчих актах, які гарантують журналістам дотримання загальноприйнятих громадянських прав та свобод. У законодавстві також містяться норми, які, зважаючи на специфіку професійної діяльності журналістів, визначають їх професійні права, закріплено кримінальну та адміністративну відповідальність за перешкоджання здійсненню журналістської діяльності.

Водночас законодавче закріплення гарантій свободи журналістської діяльності не означає, що всі правові норми належним чином утілюються в практику. Саме тому подальші дослідження та правозастосовну практику варто спрямувати на удосконалення механізму реалізації правових норм, якими гарантується ефективне здійснення журналістської діяльності.

Список літератури:

1. Рихтер А. Г. Правовые основы журналистики: учебник. Москва: Изд-во ВК, 2009. 456 с.
2. Кушніренко О. Г., Слінько Т. М. Конституційне право України у запитаннях і відповідях: навч. посібник. Харків: Майдан, 2013. 328 с.
3. Рабинович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: навч. посібник. Київ: Атака, 2004. 464 с.
4. Слінько Т. М. Міжнародно-правові гарантії реалізації права людини і громадянина на інформацію. *Наше право*. 2013. № 12. С. 142–148.
5. Недбайло П. Е. Система юридических гарантий применения советских правовых норм. *Правоведение*. 1971. № 3. С. 49–53.
6. Мицкевич А. В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве. *Советское государство и право*. 1963. № 8. С. 24–33.
7. Витрук Н. В. О юридических средствах обеспечения, реализации и охраны прав советских граждан. *Правоведение*. 1964. № 4. С. 29–38.
8. Нерсесянц В. С. Система юридических гарантий прав и свобод граждан. *Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации*. Москва: Юрид. лит. 1990. С. 60–65.
9. Середюк В. В. Свобода масової інформації: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 18 с.
10. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
11. Рассолов И. М. Интернет-право: учеб. пособие. Москва: ЮНИТИ, 2004. 143 с.
12. Швейцарское общество радиовещания и телевидения ШОПТ против Швейцарии – жалоба по 34124/06 [Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland]. Постановление от 21.6.2012 [V Секция]. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/> (дата звернення: 17.06.2017).
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 30.09.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

14. Конституційне право України / за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. Харків: Право, 2012. 302 с.
15. Слінько Т. М., Кушніренко О. Г. Вплив конституційних принципів політичної та ідеологічної багатоманітності на реалізацію громадянами України свободи слова та інформації. *Європейські перспективи*. 2013. № 8. С. 5–9.
16. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 № 2-рп/2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12> (дата звернення: 08.09.2017).
18. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
19. Петрова Н., Якубенко В. Медіа-право. Київ, 2007. 276 с.
20. Журналіст в пошуках інформації. Сборник материалов для работников СМИ и будующих журналистов / под ред. А. К. Симонова. 5-е изд., испр. и доп. Москва: Галерея, 2004. 180 с.
21. Про телебачення та радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 59.
22. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Гудвін (Goodwin) проти Великої Британії від 11.07.2002 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_100 (дата звернення: 12.09.2017).
23. Правові засади діяльності журналістів в Україні: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 04.10.2011 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0062323-11> (дата звернення: 18.09.2017).
24. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ: станом на 03.09.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.09.2017).
25. Романюк О. М. Заручники інформації: посібник з безпеки для українських журналістів. Київ: Такі справи. 2007. 167 с.

References:

1. Rihter, A.G. (2009). *Pravovye osnovy zhurnalistiki*. Moscow: Izd-vo VK [in Russian].
2. Kushnirenko, O.H., Slinko, T.M. (2013). *Konstytutsiine pravo Ukrainy u zapytanniakh i vidpovidiakh*. Kharkiv: Maidan [in Ukrainian].
3. Rabynovych, P.M., Khavroniuk, M.I. (2004). *Prava liudyny i hromadianyna*. Kyiv: Ataka [in Ukrainian].
4. Slinko, T.M. (2013). *Mizhnarodno-pravovi harantii realizatsii prava liudyny i hromadianyna na informatsiiu*. *Nashe pravo*, 12, 142–148 [in Russian].
5. Nedbajlo, P.E. (1971). *Sistema juridicheskikh garantij primenenija sovetских pravovykh norm*. *Pravovedenie*, 3, 49–53 [in Russian].
6. Micevich, A.V. (1963). *O garantijah prav i svobod sovetских grazhdan v obshhenarodnom socialisticheskom gosudarstve*. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, 8, 24–33 [in Russian].
7. Vitruk, N.V. (1964). *O juridicheskikh sredstvakh obespechenija, realizatsii i ohrany prav sovetских grazhdan*. *Pravovedenie*, 4, 29–38 [in Russian].
8. Nersesjanc, V.S. (1990). *Sistema juridicheskikh garantij prav i svobod grazhdan*. *Socialisticheskoe pravovoe gosudarstvo: koncepcija i puti realizatsii*. Moscow: Jurid. lit., 60–65 [in Russian].
9. Serediuk, V.V. (2010). *Svoboda masovoi informatsii: konstytutsiino-pravovy aspekt*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
10. Aristova, I.V. (2000). *Derzhavna informatsiina polityka: orhanizatsiino-pravovi aspekty*. O.M. Bandurka (Ed.). Kharkiv: Vyd-vo un-tu vntr. sprav [in Ukrainian].
11. Rassolov, I.M. (2004). *Internet-pravo*. Moskva: JuNITI [in Russian].
12. *Shvejcarskoe obshhestvo radioveshhanija i telegenija ShORT protiv Shvejcarii – zhaloba no 34124/06 [Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland]*. *Postanovlenie ot 21.6.2012 [V Sekcija]*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/> [in Russian].

13. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR: stanom na 30.09.2016 r. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, art. 141.
14. Barabash, Iu.H. (Ed.). (2012). *Konstytutsiine pravo Ukrainy*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
15. Slinko, T.M., Kushnirenko, O.H. (2013). *Vplyv konstytutsiinykh pryntsypiv politychnoi ta ideolohichnoi bahatomanitnosti na realizatsiiu hromadianamy Ukrainy svobody slova ta informatsii. Yevropeiski perspektivy*, 8, 5–9 [in Ukrainian].
16. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. № 2657-XII. (2011). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
17. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Zhashkivskoi raionnoi rady Cherkaskoi oblasti shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen chastyn pershoi, druhoi statti 32, chastyn druhoi, trettoi statti 34 Konstytutsii Ukrainy vid 20.01.2012 № 2-rp/2012. (2012). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12> [in Ukrainian].
18. Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.11.1992 r. № 2782-XII. (1992). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
19. Petrova, N., Yakubenko, V. (2007). *Media-pravo*. Kyiv [in Ukrainian].
20. Simonova, A.K. (Ed.). (2004). *Zhurnalist v poiskah informacii. Sbornik materialov dlja rabotnikov SMI i budushhikh zhurnalistov*. Moscow: Galerija [in Russian].
21. Pro telebachennia ta radiomovlennia: Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1994, 10, art. 59.
22. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi Hudvin (Goodwin) proty Velykobrytanii vid 11.07.2002 r. (2002). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_100 [in Ukrainian].
23. Pravovi zasady diialnosti zhurnalistiv v Ukraini: Roz'iasnennia Ministerstva yustytysii Ukrainy vid 04.10.2011 r. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0062323-11>.
24. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III: stanom na 03.09.2017 r. (2017). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
25. Romaniuk, O.M. (2007). *Zaruchnyky informatsii*. Kyiv: Taki spravy [in Ukrainian].

Poklonska Olha, Applicant for a Science Degree of the Department of Constitutional Law of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: olha.poklonskaya@gmail.com ; ORCID 0000-0002-1860-5396

Legal guarantees of journalism activity

Nowadays, media freedom is one of the foundations of society's development. A variety of political rights, including the right to participate in elections, holding rallies, etc., are inextricably linked with it. It promotes effective ways of implementing national politics searching, forms stable conditions for the creation and consolidation of democracy and the rule of law, and is the core of journalism foundation in modern society. Media freedom should firstly be perceived as a means of ensuring freedom of speech and other citizens' rights. Only the fact that those norms are included in the constitutional right of our state, testifies to the fundamental nature of these rights and freedoms: they have a higher legal force in comparison with other legislation.

Nowadays, Ukraine established a system of legal safeguards for journalistic activities embodied in the Constitution of Ukraine and other legislative acts which guarantee adherence to generally accepted civil rights and freedoms to journalists. The law also contains several norms which, in view of the specifics of the professional activities of journalists, determine their professional rights. The legislation provides criminal and administrative liability for interfering with journalistic activities.

At the same time, the wide legislative consolidation of the guarantees of journalistic activity freedom does not mean that all the established legal norms are properly implemented in practice. That is why further research and law enforcement practice should be aimed at improving the mechanism for the legal norms regulation that guarantees the effective implementation of journalistic activities.

Keywords: journalist; journalistic activity; guarantees of journalistic activity; professional activity of journalists; mass media.

Надійшла до редколегії 12.10.2017 р.